

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Dilbar Bazarovna Urinbayeva

Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi tillarni o'qitish metodikasi kafedrasida dotsenti

FUNKSIONAL SAVODXONLIKNING ASOSI O'QISH SAVODXONLIGIDIR

Annotatsiya

Mazkur maqola o'qish savodxonligini rivojlantirishda pedagogik texnologiyalaridan qo'llanishi xususida fikr bildirilgan.

Tayanch so'zlar: funksional savodxonlik, o'qish savodxonligi, PISA, pedagogik texnologiya, tekst, analiz, grafik illyustratsiya, so'z illyustratsiya.

Globalashuv jarayonida axborot bilan ishlash qobiliyati muvaffaqiyatning asosiy shartiga aylanib bormoqda. O'qish savodxonligi - bu shaxsning o'z maqsadiga erishish, bilim va imkoniyatlarini kengaytirish, ijtimoiy hayotda ishtirok etish uchun yozma matnlarni tushunish va undan foydalanish, ular ustida fikr yuritish va o'qish bilan shug'ullanish qobiliyatidir. Turli tip matnlardagi axborotlardan foydalana olish qobiliyati o'qish savodxonligining asosi sanaladi. Ongli o'qish har qanday fan sohasida muvaffaqiyatga erishish uchun asos boladi, asosiy kompetensiyalarni rivojlantirish, shaxsning o'zini o'zi rivojlantirish uchun asosdir. Malakali o'quvchi matnni tushunadi, mazmuni ustida mulohaza yuritadi, o'z fikrini bema'lol ifodalaydi, erkin muloqot qiladi.

O'qish savodxonligini shakllantirish haqida fikr yuritar ekanmiz, bugungi kunda kitobxonlik sohasidagi vaziyat keskinlashib borayotganiga amin bo'lamiz, ya'ni o'qish vaqti to'xtovsiz qisqarmoqda, kitobxonlik doirasi torayib bormoqda, adabiyot zavqi ibtidoiy bo'lib bormoqda. Binobarin, o'qituvchi kitobga hurmatni, muhabbatni, o'qishga ishtiyoqni shakllantirmasdan, ongli o'qishni mehnat va ijod sifatida shakllantirmasdan turib, kitobxonlik madaniyatini shakllantirish mumkin emasligini aniq anglashi kerak. Maktabda

o'quv faoliyatining asosiy turi sifatida o'qishga tayanish, maktab bitiruvchilari matnlar bilan to'liq ishlashi uchun zarur bo'lgan maxsus o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishlari kerak. ^{Har} tomonlama rivojlangan o'quvchi ikki guruh ko'nikmalarga ega bo'ladi:

1. To'liq matnga asoslangan ko'nikmalar: matndan aniq shaklda keltirilgan ma'lumotlarni topish; matn asosida oddiy xulosalar chiqarish.
2. O'qiganlari bo'yicha o'z mulohazalariga asoslangan ko'nikmalar: bevosita muallif tomonidan ifodalanmagan aloqalarni o'rnatish; matnning umumiy g'oyasi bilan bog'liq holda ularni sharhlash; nafaqat matndagi ma'lumotlarga, balki matnning badiiy elementlariga (janr, tuzilish, til) tayangan holda muallif niyatini qayta tushunish.

O'qish savodxonligining uchta darajasi mavjud. Ular boshlang'ich maktab bitiruvchilarining o'qish mustaqilligining sifat xususiyatlari bilan bog'liq.

Matnlarni tushunishning *quyi* darajasida o'quvchilar o'z-o'zini tarbiyalashlari uchun inson his-tuyg'ulari, fikrlari va bilimlari haqidagi axborotni yetkazish maqsadida yozma shakllardan foydalanishda o'qituvchining ko'magini qabul qiladi.

Matnlarni tushunishning *o'rtacha* darajasi hali o'qish asoslarini to'liq o'zlashtirmagan o'quvchilar uchun xosdir. Matndagi ma'lumotlarni o'qish va uning asosida o'z bilimlarini qurish uchun ularga hali ham yordam kerak. Bu matndagi o'z tajribasiga zid bo'lmagan ma'lumotlarni tushunishga yordam beradi, shuningdek, hayotiy tajribasi va dunyoga qarashlari ularning tajribasidan farq qiladigan suhbatdoshlar bilan yozma muloqot va hamkorlikni o'zlashtirishga yordam beradi.

O'qish savodxonligining *yuqori* darajasi o'quvchining keyingi ta'lim bosqichiga tayyorligini ko'rsatadi. Bunday o'quvchilar o'zlarining nutqi, kundalik tajribasi va bilimlari atrofida badiiy, axborot, xabar matnlarini tushunish va baholashda deyarli yordamga muhtoj emaslar. Yuqori darajadagi kitobxonlar (to'g'ri pedagogik yo'l-yo'riq bilan) yozma ravishdagi xabar, yangi ma'lumotlar, fikrlar, tajribalar yordamida o'zlarining tajriba va bilimlarini kengaytiradi hamda o'zgartiradi. Shular orqali o'qish savodxonligining tarkibiy qismlarini o'zlashtirishga tayyor bo'ladi.

O'qituvchilari oldida o'quvchilarni nafaqat, umumiy o'qish bilan tanishtirish, balki ularni o'ylab tahliliy o'qishga o'rgatish vazifasi ham turibdi. Ushbu muammoni professor N.N.Svetlovskaya tomonidan ishlab chiqilgan *samarali o'qish faoliyatini shakllantirish texnologiyasidan* foydalanish orqali hal qilish mumkin.

Texnologiyaning maqsadi: o'quvchining o'qish kompetensiyasini shakllantirish.

Ushbu maqsadga erishish quyidagi vazifalarni hal qilishni o'z ichiga oladi:

1. O'qish texnikasi va matnni tushunish, tahlil qilish usullarini shakllantirish; bir vaqtning o'zida o'qish jarayoni va o'qish zaruratiga qiziqishning rivojlanishi.
2. Bolalarni adabiyot orqali insoniy munosabatlar, odob-axloq qadriyatlari olami bilan tanishtirish; estetik didni shakllantirish.
3. Og'zaki va yozma nutqni rivojlantirish, nutq va kommunikativ madaniyatni egallash; bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish.
4. Adabiyotni so'z san'ati sifatida tanishtirish va nazariy-adabiy tushunchalar bilan amaliy tanishish.

Samarali o'qish texnologiyasi matn bilan ishlashning 3 bosqichini o'z ichiga oladi.

I-bosqich. O‘qishdan oldin matn bilan ishlash. Maqsad - o‘qishni bashorat qilish. Bu bosqich, birinchi navbatda, kutishni (oldindan ko‘rish, yaqinlashib kelayotgan o‘qishni kutish) o‘z ichiga oladi. Matnning semantik, tematik, hissiy yo‘nalishini aniqlash, bolalarning o‘qish tajribasiga asoslanib, asar nomi, uning qahramonlari, kalit so‘zlar, matndagi rasmlarni ko‘rsatish. Bosqich o‘quvchilarning o‘qishga umumiy (tarbiyaviy, motivatsion, emotsional, psixologik) tayyorgarligini hisobga olgan holda dars maqsadlarini belgilash bilan yakunlanadi.

II-bosqich. O‘qish jarayonida matn bilan ishlash.

Maqsad - matnni mundarijasi darajasida tushunish.

1. Bosqich matnni dastlabki o‘qishdan boshlanadi.

Matnning xususiyati, o‘quvchilarning yoshi va individual qobiliyatiga muvofiq mustaqil o‘qish yoki qo‘shma o‘qish (o‘qituvchining tanlovi bo‘yicha) muhim ahamiyatga ega.

Birlamchi matnni idrok qilishni aniqlash an'anaviy ravishda suhbat, birlamchi taassurotlar, san'at turlarini aytib berish (o‘qituvchining tanlovi bo‘yicha) orqali amalga oshiriladi.

O‘quvchilarning dastlabki taxminlarining matn mazmuni bilan mos kelishi, o‘qilgan matnning hissiy jilolarini berilishi aniqlanadi. Bu jarayonda lug‘at ishlari ham olib borilishi mumkin.

2. Matnni qayta o‘qishga alohida ahamiyat qaratiladi.

Shoshmasdan, "o‘ylab" takror o‘qish (butun matnni yoki uning alohida qismlarini) va uni tahlil qilish quyidagi usullarda bajarilishi mumkin:

- matn orqali muallif bilan suhbat,
- o‘qishni sharhlash,
- o‘qilganlar bo‘yicha suhbat, uning har bir mazmuniy qismi uchun aniqlovchi savollarni qo‘yish, kalit so‘zlarni ajratib ko‘rsatish.

3. Umumiy mazmun bo‘yicha suhbat, o‘qilganlarni umumlashtirish, matnga umumlashtiruvchi savollar berish.

Mazkur bosqichda **matn orqali muallif bilan suhbat, izohli o‘qish** kabi usullar yetakchi o‘rinni egallaydi.

Muallif bilan suhbat nima? Bu matn orqali muallif bilan suhbatdir. Matnni o‘qib muallif bilan suhbat o‘tkazishni o‘quvchilarda shakllanish zarur. Bu matnni va muallif shaxsiyatini tushunishga yordam beradi. Matnni qayta o‘qish jarayonida o‘qituvchi muallif bilan dialog o‘tkazadi.

Bunda o‘qituvchining asosiy vazifalari quyidagilar:

- matndan muallifning to‘g‘ridan-to‘g‘ri va yashirin savollarini ko‘rishga o‘rgatish;
- o‘quvchilarning ijodiy tasavvurini rivojlantirish: bir so‘z, ba’zi tafsilotlar, matnli ma’lumotlarga ko‘ra, o‘quvchi bundan keyin nima bo‘lishini, voqealar qanday rivojlanishini, bu epizod qanday tugashini taxmin qiladi.
- o‘qish jarayonida muallifga o‘z savollari bilan murojaat qilishga o‘rgatish.
- Bu savollar va ularning javoblari matnda yashirin shaklda mavjud. Yuzaga kelgan savollar, javoblar-taxminlar, o‘zini tekshirish keyingi o‘qish jarayonida aniqlanadi.

- boshlang'ich o'qish jarayonida o'quvchilarga muallif bilan mustaqil dialog o'tkazishga yordam berish. Muallif bilan suhbat davomida matnning har bir qismidan yangi ma'lumot oladi, yangi mazmundan ehtimoliy bashoratlari va o'z taxminlari oydinlashadi.

“Izohli o'qish” usuli. Birinchi bosqichlarda o'quvchilar o'qiydilar va o'qituvchi izoh beradi. Asosiysi, sharhni batafsil suhbatga aylantirmaslik zarur. Sharh qisqa va dinamik bo'lishi kerak. U faqat gap yoki bo'lak oxirida emas, balki juda zarur bo'lganda ham, masalan, o'rtada ham qo'llanilishi mumkin.

Izohli o'qish turlari:

- 1) referen (O'qituvchi o'quvchidan keyin biror so'z yoki iborani takrorlab, savol beradi. O'quvchilarning javoblari qabul qilinadi, lekin sharhlanmaydi).
- 2) tasavvurni kengaytirish (Tasavvur qildingizmi?).
- 3) keyingi suhbatni talab qilmaydigan eng "ixcham", "qisqa" savollar tuzish (Masalan, “Keyin nima?” O'quvchilarning javoblari qabul qilinadi, lekin sharhlanmaydi).

4. Ifodali o'qish. Badiiy asar ustida ishlashning eng muhim bosqichi ifodali o'qishdir. Aynan ekspressivlik bolaning o'qilgan matnga munosabatini aniq ko'rsatadi. Bu asarning mohiyatiga kirib borish, qahramonlarning ichki dunyosini tushunish imkoniyatidir.

Ifodali o'qish malakalarini shakllantirish bo'yicha quyidagi usullarni keltirish mumkin:

- artikulyar gimnastika;
- bir gapni turli intonatsiyalar bilan o'qish;
- o'qituvchi nutqiga taqlid qilish;
- tez aytish;
- audio eshitish;
- xor bo'lib o'qish;
- mantiqiy urg'u ustida ishlash;
- rolga bo'linib o'qish;
- matnni sahnalashtirish;
- musiqa ostida o'qish;
- “Nido” mashqi (o'qituvchi nutqini takrorlash);
- “Tezlik” mashqi (matnni tez temp bilan o'qish);
- matnni bo'laklash (pauza, mantiqiy urg'u, ovoz baland//pastligi).

III bosqich. O'qishdan keyin matn bilan ishlash.

Maqsad - matnni mazmuni darajasida tushunishga erishishdir.

1. Matn bilan ishlash matn yuzasidan konseptual (semantik) suhbat asosida davom etadi. O'qilgan narsalarni jamoaviy muhokama qilish talabalarni muhokamaga jalb qilishi kerak. Shuningdek, asarni o'quvchi talqini (talqini, bahosi) va muallifning pozitsiyasi o'rtasida bog'liqlik bo'lishi kerak. Matnning asosiy g'oyasini yoki uning asosiy ma'nolarining umumiylikni aniqlash va shakllantirish.

2. Yozuvchi, shoir bilan tanishish texnologiyasi. Olimlarning fikricha, yozuvchi hayoti va ijodi bilan o'quvchini tanishtirish oldin emas, balki matn bilan tanishgandan so'ng berilishi kerak. Chunki bolaga matni o'qish jarayonida shakllangan muallifning shaxsiyati bilan asarning g'oyasini bog'lash imkonini beradi.
3. Darslik materiallari, qo'shimcha manbalar bilan ishlash.
4. Sarlavha, illyustratsiyalar bilan ishlash (qaytish): sarlavhani muhokama qilish, o'quvchilarning diqqatini asar lavhalariga chizilgan rasmlarga (bastalangan musiqa) qaratish. (Rassom qaysi fragmentni tasvirlagan? Tafsilotlarda aniqmi?).
5. O'quvchilarning o'qish faoliyatining istalgan sohasiga asoslangan ijodiy topshiriqlar (hissiyotlar, tasavvurlar, mazmuni tushunish, badiiy shakllar) berish.

Matn bilan ishlashning III-bosqichida ijodiy vazifalar alohida o'rin tutadi. Ijodkorlik kognitiv jarayonni jonlantiradi, shaxsni faollashtiradi va uni shakllantiradi. Ijodkorlikda o'zini namoyon qilish, bolaning shaxsiyatini ochib berish amalga oshiriladi. Ijodiy vazifalarning eng samarali turlari:

Grafik illyustratsiya.

Badiiy asarni talqin qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchi tasavvurini rasmni chizish orqali yetkazish qobiliyatini rivojlantiradi.

Og'zaki illyustratsiya (chizma).

O'qilgan asar asosida bolaning o'z fikr va his-tuyg'ularini ifodalash qobiliyati. Og'zaki rasm chizishni o'rganish janr (syujet) rasmlarini yaratishdan boshlanadi. So'z bilan chizish asarni qayta hikoya qilishga aylanmasligi kerak.

Ijodiy qayta hikoya qilish.

Har qanday o'zgarishlar bilan tarkibni uzatishni o'z ichiga olgan qayta hikoya qilish:

- asarda tasvirlangan vaziyatdan oldin nima sodir bo'lishi mumkinligini qo'shing;
- voqealar qanday rivojlanishi mumkinligi haqida o'ylang;
- hikoya qiluvchini o'zgartirish (hikoya qilish 3-shaxs nomidan olib boriladi; - qayta hikoya 1-shaxsdan tuziladi; hikoya qilish hikoyachi nomidan, qayta hikoya qilish - bosh qahramon yoki boshqa personaj nomidan quriladi);
- fe'llarning zamonini o'zgartirish (o'quvchilar e'tiborini hodisalarning tasviri qanday o'zgarishiga qaratish).

Ijodiy qayta hikoya qilishdan maqsad o'quvchilarda o'qilayotgan asarga hissiy munosabatni uyg'otish, ularga g'oyani yaxshiroq tushunishga yordam berish, qahramon bilan birgalikda muallif asarda qo'ygan his-tuyg'ularini boshdan kechirish sanaladi. Bunday asarni o'qish usuli o'quvchilarning tasavvurini kengaytirish va chiniqtirishga o'rgatadi, so'zga bo'lgan e'tiborini charxlaydi, o'quvchi taassurotlarini chuqurlashtiradi.

O'qilgan matn bo'yicha videolar yig'ish.

O'quvchilar asarning syujetlarini qisqa videolar tarzida "kadrlarni" yig'adilar. So'ng ular "kadrlar" ketma-ketligini o'rnatadilar va mustaqil ravishda ovoz beradilar. Natijada, o'quvchilar nafaqat ijodiy qayta hikoya qilishni mashq qiladilar, balki ijodiy mahsulot ishlab chiqadilar va o'zlarini ajralmas va yaxlit jamiyatning bir bo'g'ini sifatida his bo'lish

hissini ham his qilishadi. Ushbu turdagi ish darsdan tashqari loyiha faoliyati shaklida darsning mantiqiy davomi sifatida amalga oshiriladi.

Sahnalashtirish. Bu o‘quvchilarni estetik tarbiyalash va rivojlantirish vositasidir.

Quyidagi turlari mavjud:

- rollar bo‘yicha o‘qish;
- qo‘g‘irchoq teatri;
- barmoq teatri;
- soya o‘yinlari;
- musiqiy chiqishlar;
- asarlarni sahnalashtirish;
- pantomima;
- jonli suratlarni sahnalashtirish;
- liboslar namoyishi;
- o‘z ssenariysi bo‘yicha chiqishlar.

O‘yin harakatli ijodiy topshiriqlar:

- ertakli e‘lonlar va telegrammlar tuzish;
- krossvord tuzish;
- viktorina tashkil qilish;
- “qo‘lbola” kitoblar yaratish;
- modellashtirish va loy ishi.

Bu usullar asarni chuqurroq kirib borishga yordam beradi, qahramonlarga hamdardlik uyg‘otadi, o‘qilgan narsaga o‘z munosabatini bildirish vositasiga aylanadi.

Yuqoridagi berilgan nazariy ma‘lumotlarni 5-sinf “Ona tili” darsligidagi **“Greta Tunberg kim va u nimaga erishmoqchi?”** matn yuzasidan darsda va darsdan tashqari topshiriqlarni ishlab chiqishga harakat qilamiz.

Tengdoshingiz Greta Tunberg haqida odamlar ilk marta 2018-yil 20-avgustda eshitdilar. 12 yoshli qizchanning qo‘lidagi plakatta kattalar iqlim isishi muammosiga e‘tibor qilishmasa, maktabga chiqmasligini yozgan edi.

“O‘qituvchimiz bizga ishlatilgan plastik idishlar sababli okeanlarda paydo bo‘layotgan chiqindi uyimlari, dunyoning isishi oqibatida jabr ko‘rayotgan qutb ayiqlari haqida film qo‘yib berdi. Men yig‘ladim, sinfdoshlarim ham. Filmdagi sahnalar miyamdan chiqmay qoldi”, degan edi Greta ilk intervyusida.

Greta Tunberg ota-onasidan iltimos qilib, uyiga tabiat uchun bezarar Quyosh panellarini o‘rnatdi. Tomorqaga ekin ekib, o‘zi yetishtirgan mahsulotlar bilan oziqlana boshladi. O‘qishga ham avtomobilda emas, velosipedda qatnaydigan bo‘ldi.

2019-yilning 23-sentabrda Greta Tunbergning Birlashgan Millatlar Tashkiloti minbarida turib so‘zlagan nutqi ko‘pchilikning diqqatini jalb qildi.

"Men hozir maktabda bo'lish o'rniga iqlim o'zgarishining xavfidan kattalarni ogohlantirib yuribman. Kelajak xavf ostida qolayotganini tushunganim uchun shunday qilyabman. Men his qilayotgan tashvishni. Hamma his qilshini, odamlar birlashib tabiatga yordam berishini istayman".

Greta Tunbergning xatti-harakatinihar kim o'zicha talqin qildi: kimdir uni "tabiatning himoyachisi, xaloskori" desa, yana kimdir qattiq tushkunlikdan ruhan siqilganini aytardi. Ba'zilar Gretani jasur qiz desa, ba'zilar uni kalaka qilib, shu yo'l orqali mashhur bo'lishni xohlagani haqida o'ylardi. Lekin bir narsa ayon - Greta Tunbergning so'zlari tufayli dunyodagi minglab odamlar tabiatni asrash kerakligini anglab yetdilar.

I-bosqich. O'qishdan oldin matn bilan ishlash.

- Sarlahvani qayta-qayta o'qib, kim haqida o'qishingiz o'ylab ko'ring?
- "u nimaga erishmoqchi" jumlasida qanday fikr yashiringan?
- Rasmga diqqat qarating. Bosh qahramon kim? U nima demoqchi? Atrofdagilarning unga nisbatan munosabati qanday?

Lug'at ustida ishlash.

Matnni o'qing va tayanch so'zlarni aniqlang. Tayanch so'zlar asosida matnning asosiy g'oyasini aniqlang.

Plakat, plastik idish, iqlim isishi, okean, qutb ayiqlar, Quyosh panellar, o'zi yetishtirgan mahsulotlar, Birlashgan Millatlar Tashkiloti, "tabiatning himoyachisi, xaloskori", ruhan siqilgan, tabiatni asrash.

Maqsadni belgilash.

- Keling, matn bilan tanishamiz, mazmuni haqidagi taxminlar to'g'ri yoki yo'qligini aniqlaymiz

II-bosqich. O'qish jarayonida matn bilan ishlash.

"Muallif bilan suhbat" texnologiyasining savol-topshiriqlari.

- "O'qishga ham avtomobilda emas, velosipedda qatnaydigan bo'ldi". (Yashirin shaklda muallif savol bermoqda: U nimani o'ylayapti? Qizcha nima qilmoqchi?).
- "2019-yilning 23-sentabrda Greta Tunbergning Birlashgan Millatlar Tashkiloti minbarida turib so'zlagan nutqi ko'pchilikning diqqatini jalb qildi". (Tasavvur qiling: Greta Tunberg qanday ko'rinishda? U nimalar o'sha daqiqada nimalar haqida o'yladi? Sahnaga chiqquncha qanday ahvolga tushdi? U qanday qiz?).
- "Men hozir maktabda bo'lish o'rniga iqlim o'zgarishining xavfidan kattalarni ogohlantirib yuribman. Kelajak xavf ostida qolayotganini tushunganim uchun shunday qilyabman. Men his qilayotgan tashvishni. Hamma his qilshini, odamlar birlashib tabiatga yordam berishini istayman". (O'quvchining savollari: Nima uchun aynan Greta Tunberg? Tabiatga qanday qilib yordam bermoqchman? Men nima qilsam bo'ladi?)
- Uyga vazifa. Topshiriq. Siz tabiatni asrash uchun nimalar qilgan bo'lardingiz?

"Izohli o'qish" usuli.

- "12 yoshli qizchanning qo'lidagi plakatda kattalar iqlim isishi muammosiga e'tibor qilishmasa, maktabga chiqmasligini yozgan edi" (Siz nima deb o'ylaysiz, u plakat bilan

qayerga bordi? Kattalar iqlim isishi muammosiga e'tibor qilishlari uchun yana nima qilishi mumkin edi? Maktabga chiqish-chiqmasligi kimni qiziqtiradi? Shu kabi savollarga javoblar tinglanadi, ammo izohlanmaydi).

- “Kelajak xavf ostida qolayotganini tushunganim uchun shunday qilyabman” (Tasavvur qiling: Qanday xavf bo‘lishi mumkin? Nima bo‘lishini o‘ylab ko‘rganmisiz? Shu kabi savollarga javoblar tinglanadi, ammo izohlanmaydi).
- “kimdir uni “tabiatning himoyachisi, xaloskori” desa, yana kimdir qattiq tushkunlikdan ruhan siqilganini aytardi” (Qizning ahvoli bundan keyin nima kechadi? Nima uchun xaloskor? Nima uchunruhan siqilgan? Shu kabi savollarga javoblar tinglanadi, ammo izohlanmaydi).
- “dunyodagi minglab odamlar tabiatni asrash kerakligini anglab yetdilar” (Nima uchun shu paytgacha anglab yetmadi? Odamlar tabiatni asrash kerakligini anglab yetishi uchun nima turtki bo‘lishi kerak edi? Maqsad nima?)

III bosqich. O‘qishdan keyin matn bilan ishlash.

Savollar bilan I-bosqichga qaytamiz. O‘quvchining birinchi tasavvuri bilan matnni o‘qishdan keyingi taassurotini solishtiramiz.

- Rasmga diqqat qarating. Bosh qahramon kim? U nima demoqchi? Atrofdagilarning unga nisbatan munosabati qanday?
- Nima uchun “jasur qiz” deyishmoqda? Nima uchun “kalaka qilish”moqda? Nima uchun u “mashhur bo‘lishni xohlagan”?
- Matnni o‘qib qiz haqida qanday fikrga keldingiz? Qizga qarab qanday holatga tushdingiz? Nimani his qilayapsiz?
- Matnni qayta o‘qing va o‘z taxminlaringiz bilan solishtiring.

Grafik illyustratsiya.

- Matnni o‘qigandan so‘ng his qilganingizni rasm orqali tasvirlang.
- Matndan olgan g‘oyangiz asosida “Idrok xaritasi” yarating.

Og‘zaki illyustratsiya (chizma).

- O‘qilgan asar asosida bolaning o‘z fikr va his-tuyg‘ularini ifodalash qobiliyati. Og‘zaki rasm chizishni o‘rganish janr (syujet) rasmlarini yaratishdan boshlanadi. So‘z bilan chizish asarni qayta hikoya qilishga aylanmasligi kerak.

Ijodiy qayta hikoya qilish.

- Tassurotlaringiz bo‘yicha esse yozing.
- Hikoyada tasvirlangan vaziyatdan oldin nima sodir bo‘lishi mumkinligini qo‘shib yangi hikoya yarating.
- Hikoyada tasvirlangan voqealardan so‘ng qizning hayoti qanday kechishi haqida hikoyani davom ettiring.
- Tasavvur qiling-a, do‘stingizda to‘g‘ri matn yo‘q va u berilgan hikoyani o‘qiy olmaydi. Siz unga matnni telefon orqali qisqacha aytib berish orqali yordam berishingiz mumkin.

O‘qilgan matn bo‘yicha videolar yig‘ish.

- Matndagi voqealarni tasvirlab videorolik yarating.

Sahnalashtirish.

- Matndagi voqealarni sahnalashtiring.
- Greta Tunbergni qo‘llab-quvvatlagan holda musiqiy chiqishlar tayyorlang.
- Matndagi voqealarni pantomima yo‘li bilan tasvirlab bering.

O‘yin harakatli ijodiy topshiriqlar:

- “Ekologiyani asrash – insoniyatni asrash” (“Ekologiya va dunyo”, “Tabiat himoyachisi”, “Ona tabiatni asraylik” kabi mavzularda) “qo‘lbola” kitobini yarating.

Xullas, matn bilan o‘ylangan va maqsadli ishlash o‘quvchiga kerakli va foydali ma'lumotlarning katta hajmini tanlashga, ijtimoiy va axloqiy tajribaga ega bo‘lishga imkon beradi. O‘quvchi tomonidan olingan ma'lumotlarga tanqidiy munosabatda bo‘lishning dastlabki tajribasini o‘zlashtirish, uni boshqa manbalar va mavjud hayotiy tajribalar bilan taqqoslash, o‘qish savodxonligini shakllantirish uchun o‘ylashga, xulosalar chiqarishga, mustaqil ravishda olingan ma'lumotlar asosida qarorlar qabul qilishga majbur qiladi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2018-yil 8-dekabrda 997-sonli qarori.
2. Международная программа PISA. Примеры заданий по чтению, математике и естествознанию. Составители: Ковалева Г.С., к.п.н., Красновский Е.А., к.п.н., Краснокуцкая Л.П., к.ф.-м.н., Краснянская К.А., к.п.н. Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2003 г., Национальный Фонд под подготовки кадров, 2003 Генерал Ред 2019.
3. Вебинар: «Оценка читательской грамотности в рамках международного исследования. PISA-2018» Москва, 16 марта 2018 г.